

Film, fortid, historie og 1864

Fronterne er trukket op, og der meldes klar til kamp søndag d. 12. oktober 2014. Ole Bornedals stort anlagte dramaserie om krigen i 1864 vil over otte uger blive præsenteret i dansk kulturs allervigtigste udstillingsvindue: DR1's sendeflade fra kl. 20-21 søndag aften. Og der er ingen tvivl om, at der bliver smæk for skillingerne - ikke mindst i den sideløbende debat om serien.

Forfatter: [Peter Yding Brunbech](#)

Foto: Wikimedia Commons. Ole Bornedal bygger mange af sine billeder op om nationalromantiske malerier fra 1864. Her er det et maleri af V. J. Rosenstand (malet 1894), som forestiller 8. brigades modangreb ved Dybbøl d. 18. april 1864.

Giver det mening at tale om historisk 'korrekthed', når det kommer til TV-serier eller film? Det bliver heftigt diskuteret, om DR's serie om 1864 giver et retvisende billede af fortiden – men er det overhovedet muligt at gøre med film- og TV-mediet?

Ole Bornedals dramaserie om krigen i 1864 får snart TV-præmiere: De preussiske bagladegeværer er ladet, og de danske Jens'er står klar ved Dannevirke, mens de kun venter på en lejlighed til at snige sig tilbage til Dybbøl, hvor vi alle ved at det sidste altafgørende slag skal stå. Ved siden af krigen på skærmen kommer der imidlertid til at køre en anden kamp. En kamp om Historien, om film og TV og om Bornedals TV-series 'historiske korrekthed'. De første slag er her allerede i gang.

Historiker og 1864-ekspert, Rasmus Glenthøj, [har kritiseret DR's serie om 1864 for at give et ensidigt og misvisende billede](#).

[Berlingskes Tom Jensen påpeger](#), at når DR og Bornedal udlægger historien for danskerne i primetime, har de et ansvar i forhold til korrekthed.

Ole Bornedal afviser imidlertid alle angreb med en henvisning til, at han kun er bundet til en "[dramatisk velfungerende korrekthed](#)". Det må vel betyde, at man er korrekt, hvis det korrekte understøtter den historie, man gerne vil fortælle – ellers kan man se stort på det. DR's dramachef Piv Bernth er inde på noget af det samme, når hun siger, at "[Man kan regne hundrede procent med det, der bliver sagt i serien, fordi det er inden for den dramatiske kontekst](#)". Altså noget i retning af at det, der bliver sagt, er rigtigt, fordi det er rigtigt, at det bliver sagt.

For nyligt har Julie Mai Laursen opsummeret debatten i en [fin artikel i filmmagasinet Ekko](#), hvor hun frikender filmskabere for at have et formelt ansvar over for en historisk korrekthed men til gengæld pålægger dem et moralsk ansvar over for den fortid og de personer, de beretter om.

Diskussionerne er spændende og relevante, men kommer alt for ofte til at dreje sig om, hvorvidt film eller TV skal give en 'korrekt' gengivelse af historien. Og her må vi nok bare starte med helt grundlæggende at slå fast, at det bygger på den helt fundamentalt forkerte antagelse, at film kan være historisk 'korrekte'. Fortiden var nemlig – overraskende nok – hverken en TV-serie eller en film. Fjernsynsskærmen vil aldrig blive et objektivt vindue ind til fortiden, og film og TV-serier opererer med fortælleskabeloner, der er nødvendige for at lave godt fjernsyn men ikke har meget med historien at gøre.

Dette gælder naturligvis for alle medier, men når det er ekstra nødvendigt at understrege med film og TV, er det fordi billedmedier, til forskel fra fx bøger og mundtlig formidling, besidder en særlig magisk kraft, der lokker os til at forveksle dem med virkeligheden. Når en serie som 1864 lægger så stor vægt på at uniformerne er syede af det rigtige stof, og at gevæerne er af den præcis rigtige type, er det netop fordi dette spiller en rolle i den illusion om ægthed, som er en af de levende billedmediers stærkeste karaktertræk. Det er også dokumenteret af disse medier virker stærkere på os. En stor undersøgelse af unges syn på historie fra 1995 viste, at 15 årige har langt større tiltro til historiske spillefilm end til historiske romaner, mens de også har større tiltro til dokumentarfilm end til faghistoriebøger. Det levende billede overbeviser os – hvad enten det er berettiget eller ej.

Men man behøver ikke at pille meget i overfladen af et historisk udstyrsstykke før illusionen burde blive åbenlys. Enhver Vietnam-film med respekt for sig selv har montager, hvor 60'er rock giver det hele et nærmest musikvideoagtigt præg. Det fungerer godt og giver en

'stemning' – om den så er tidstypisk, kan vi altid diskutere. Hvad, vi dog ikke kan diskutere, er, hvorvidt Vietnamkrigen var en musikvideo (det var det nemlig ikke). Et andet eksempel er filmen om Hvidstengruppen, hvor hele filmens tilblivelseshistorie er så pakket ind i illusionen om 'autenticitet', at mange, der har set filmen, sikkert føler det, som om de har 'været der selv', uden på noget tidspunkt at overveje 'hvor', det er, de mener de har været? Med sin spillefilmslængde, sin underlægningsmusik, sin klipning og sin generøse brug af dramaturgiske trick, slørede linser og gulnede billeder er "Hvidsten gruppen" nemlig en film og ikke virkelighed. Lige meget hvor meget af inventaret i krostuen, der er 'originalt', og hvor mange 'historiske' personer, der optræder, er de følelser, filmen fremkalder hos de fleste, først og fremmest et produkt af filmhåndværket.

Med Bornebalds 1864-serie forholder det sig naturligvis ikke anderledes. I skrivende stund har kun en gruppe særligt udvalgte set serien, men allerede [i den fem minutter lange 'Teaser', der er offentliggjort på Youtube](#), kan man se de kunstgreb, som enhver film eller TV-serie benytter sig af. De indledende billeder er som taget ud af et af 1800-tallets nationalromantiske malerier og bliver således en moderne genfortolkning af en nationalistisk tolkning af det danske landskab. Samtidig er det et led i et dramaturgisk greb, der skal etablere en oprindelig uskyldstilstand, som kan fortabes, hvilket er glimrende rent fortælleteknisk men ikke nødvendigvis har meget med fortiden at gøre. Kort tid herefter forstærkes det uskyldsrene indtryk yderligere, når vi ser to (naturligvis meget friske) danske drenge løbe op langs rækker af hvidt flagrende vasketøj. Her har vi ganske forladt 1800-tallet, idet det først var i tyske vaskepulverreklamer fra 1970'erne, at det blev normalt at lade børn og unge mennesker løbe langs med lange rækker af vasketøj. At deres tøj så er 'autentisk' gør ikke billedet af 1800-tallet mere 'ægte' af den grund.

Men trods alle disse lag af teknikker, fortællegreb og referencer vil mange alligevel givetvis holde fast i 1864-seriens autenticitet og korrekthed, så længe den overholder konventionerne og lader de rigtige ting være korrekte. Men prøv en gang at tænke på den scene i filmes trailer, hvor Søren Mallings danske soldat skændes med sin befalingsmand, og man ser krigens gru i hans øjne. Tænk på hvor mange illusioner, vi her bliver bedt om at æde rådt. Ingen har et problem med at Søren Malling slet ikke var til stede under krigen i 1864, og end ikke var født dengang. Vi har heller intet problem med, at han taler nutidsdansk, eller at han udtrykker sig med en retorisk sikkerhed, som næppe var den gængse omgangstone mellem soldater. Vi har heller intet problem med den underlægningsmusik, der ledsager hans skarptskårne replikker, eller det faktum at for at se ham ind i øjnene, som kameraet postulerer, at vi gør, må vi befinde os lige midt imellem ham og hans samtalepartner, hvilket unægtelig giver os et pudsigt ståsted. Endelig tænker vi heller ikke over, at vi sidder med bagen solidt plantet i sofaen med en skål popcorn i favnen, samtidig med at vi føler, vi er 'tilstede'. Man behøver jo ikke være faghistoriker for at vide, at der ikke blev uddelt lakridskonfekt til soldaterne i 1864 – hverken på dansk eller tysk side. Fandt en amatørhistoriker til gengæld ud af, at soldatens uniformskrave stammede fra en uniform, der først blev anvendt i 1866 og ikke i 1864, ville fanden have været løs, og filmen var blevet kritiseret for sin 'ukorrekthed'. Der er således helt faste regler for, hvad vi vil acceptere og hvad, vi ikke vil tro på, når TV skal etablere sin illusion om at vise os tingene, 'som de var'.

Et andet eksempel er figuren D. G. Monrad, der som dansk regeringsleder bliver en af seriens hovedpersoner. Allerede ved castingen af Nikolaj Bro ved vi, at vi her står over for en ganske tåbelig og også lettere komisk person. Monrad er hos Bornebald udset til at være essensen af

alt, hvad Bornedal selv mener, var tåbeligt og idiotisk ved de danske politikere. Han har storhedsvanvid, er krigsliderlig og ganske uden forståelse for de ofre, hans politik medfører. I virkelighedens verden var Monrad imidlertid en af de moderate blandt de ledende nationalliberale politikere, men her omskabes han til den store tragikomiske skurk. At lave en sådan sammenskrivning, hvor en række personer koges sammen til en, er helt nødvendigt i en fortættet fortælling som Bornedals. Men det viser, hvorfor man så også må opgive det evige postulat om 'korrekthed'.

Det er således en magtfuld illusion, men dog stadig en illusion, at film og TV kan vise os et sandfærdigt billede af fortiden. Det burde da heller ikke være noget problem, da der er rigeligt med andre gode grunde til at lave film og TV om historien. Ikke mindst at man kan lave flotte og storstilede udstyrsstykker, der fortæller gode og medrivende historier. Ovenikøbet historier, der nogle gange kan gøre os en smule klogere på, hvordan der var engang (hvis vi er heldige). Når det alligevel er et problem, er det fordi vi stedse glemmer illusionen i fortidsgengivelsen og tror, at hvis blot gevæerne er de rigtige, uniformerne er syede af det rigtige stof og årstallene er korrekte, er det pludselig en 'korrekt' gengivelse af fortiden, vi ser. Filmskaberne spiller også med på legen og fremhæver selv deres store bestræbelser for at gengive de mindste detaljer rigtigt, mens de tager sig alle de friheder, de lyster, med de store linjer. Mens politikere i Bornedals 1864-serie gerne må ændre synspunkter og tillægges holdninger, de beviseligt aldrig har haft, er det af umanerlig vigtighed at påpege korrektheden i alle de ligegyldige detaljer. [Som Ole Bornedal selv udtrykker det i et interview:](#)

” *Min historiske korrekthed er langt, langt større end den, en historielærer nogensinde har rørt ved, fordi den handler om de folk, der var ofrene, mennesker i den danske muld. Sorgen, smerten og døden er det væsentlige og spejler sig helt op til i dag, fordi 1864 ligger i enhver danskers dna.*

Bortset fra at vise, at historisk korrekthed åbenbart er noget man kan røre ved, viser citatet også, at Bornedal, som mange andre filmkunstnere, til en vis grad selv tror på de illusioner, han skaber. At der skulle ligge en særlig korrekthed i at fokusere på ofre er også en lidt besynderlig påstand – ikke mindst fordi både skolelærere og faghistorikere skam også beskæftiger sig med ofre og 'almindelige mennesker'. Faktisk er det hele sammenligningen mellem filmskaberens og læreren/faghistorikeren, der skaber forvirringen. De to spiller nemlig på to vidt forskellige baner. Mens læreren/faghistorikeren har som mål at forklare, analysere og redegøre, er filmskaberens mål at fortælle medrivende og fængende historier, der kalder følelserne frem i folk. Mens læreren eller faghistorikeren skal kunne redegøre for, på hvilken basis analyserne bygger, er filmskaberens fritaget for dette og kan slippe afsted med næsten hvad som helst, så længe tøjet er det rigtige, og datoer og årstal er på plads. Men den frihed, som filmskaberens nyder i sin udlægning, betyder også, at film og TV ikke kan sammenlignes med faghistorie.

Film og TV-mediet besidder således en vældig magt, og det er den magt, som bør behandles med ydmyghed. Måske burde filmskabere endda gå så langt som til at stoppe med at hævde, at deres dramaer er 'korrekte', og i stedet benytte sig af den lange række af omskrivninger, der findes i filmbranchen, såsom "inspireret af virkelige hændelser", "baseret på en virkelig

historie” etc. etc. I sidste ende er en film eller en TV-serie et kunstværk på linje med andre kunstværker og vil således altid være kunstnerens helt personlige tolkning af sit emne. En musiker, der komponerede inspireret af historiske begivenheder, eller en kunstmaler, der maalede en historisk begivenhed, ville til hver en tid indrømme denne kraftige subjektivitet, og enhver betragter ville se det som en fri kunstnerisk tolkning. Når vi ser historiske film eller TV-serier, er det vigtigt at huske på, at de, som har lavet filmene, ikke nødvendigvis ved særligt meget om den fortid, de bruger som baggrundstapet for deres drama.

Men de, der præsenterer os for serierne, bør også selv huske på det. DR skriver, at “ingen kan have patent på den rette udlægning af historien”. Men når DR selv ruller sit mægtige markedsføringsapparat ud, når der skal slås på tromme for denne seneste nye søndagsserie, kommer det faktisk tæt på. Og det er derfor også problematisk, når DR selv hårdnakket vælger at fastholde seriens læringsperspektiv:

” DR ønsker med ‘1864’ at samle danskerne om et stort stykke danmarkshistorie, der har haft afgørende betydning for, hvem vi er som nation. Vi håber, at dramaet om 1864 kan være med til at oplyse nye generationer om krigen og dens efterspil og betydning for os som nation, og samtidig bidrage til at sætte vores egen historie i perspektiv.

Her burde DR være ærlige og indrømme, at de først og fremmest har villet underholde snarere end krampagtigt at holde fast i, at en TV-serie med by-linen “Hjerter bløder i krig og kærlighed” også skal oplyse.